

**НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
МІНІСТЕРСТВА ЕКОНОМІКИ ТА З ПИТАНЬ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

ІВОНЧА ПЕТРО МИХАЙЛОВИЧ

УДК 334:72:338.24

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ СТИМУЛЮВАННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ РЕГІОНУ**

Спеціальність 08.10.01 – розміщення продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Науково-дослідному економічному інституті (НДЕІ) Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України.

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор
Пила Василь Іванович
НДЕІ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, завідувач відділу проблем регіональної економіки, м.Київ

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Дяченко Яков Якович
НДЕІ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, завідувач відділу проблем лісового господарства та природокористування, м.Київ

кандидат економічних наук
Розвод Сергій Володимирович
Національний аграрний університет,
доцент кафедри лісового менеджменту, м.Київ

Провідна установа: Інститут регіональних досліджень НАН України,
відділ соціально-економічних та правових проблем розвитку підприємництва, м.Львів

Захист відбудеться 17.02.2005 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.801.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України за адресою Київ, бул. Дружби народів, 28, 5 поверх, малий зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці НДЕІ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Київ, бул. Дружби народів, 28, перший поверх.

Автореферат розісланий 14.01. 2004 р.

Вчений секретар
Спеціалізованої вченої ради, д.е.н.

О.Ю. Рудченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Перехід від директивної системи управління до відкритої ринкової економіки пов'язані з необхідністю активного вирішення ряду актуальних проблем, що супроводжують утвердження нових суспільних відносин. Насамперед, це стосується сфери виробництва і, особливо, тих видів діяльності, що безпосередньо задовольняють потреби інших галузей промисловості та населення. Це актуально для регіонів України, які здатні стимулювати економічне піднесення шляхом розвитку виробництв на основі використання місцевих природних ресурсів.

Провідна роль у реалізації завдань прискорення розвитку економіки Чернівецької області належить деревообробній промисловості. Лісистість території області (32,4%) і запаси деревини на душу населення (68,4 куб.м) більше ніж у два рази перевищують середньоукраїнські показники. Це в сукупності з достатньо потужною матеріальною базою створює необхідні передумови розвитку галузі, збільшення випуску з деревини продукції широкого попиту, збереження діючих та введення нових робочих місць.

Проблему розвитку деревообробної промисловості України та її регіонів вивчають фахівці ряду науково-дослідних установ та навчальних закладів. Значний вклад у розробку цієї проблеми внесли російські вчені Васильєв П.В., Глотов В.В., Медведєв Н.А.; українські науковці – Бондар В.С., Бобко А.М., Генсірук С.А., Дяченко Я.Я., Коваль Я.В., Козоріз М.А., Кучерук В. М., Пила В.І., Шаблій О.І., Оксанич О.Е. та інші.

У більшості наукових праць вказаних авторів розглядається розвиток галузей лісопромислового комплексу в умовах планової та перехідної економіки. Ними детально опрацьовані проблеми визначення оптимальної галузевої структури, обсягів та засобів інтенсифікації виробництва, підвищення якісних показників розвитку деревообробних виробництв через залучення централізованих капітальних вкладень. Але такі підходи априорі не можуть бути використані у принципово новому вимірі суспільних відносин.

У більш пізніх наукових роботах, виконаних спеціалістами Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України, в основному висвітлюється поточний стан лісопромислового комплексу, включаючи деревообробну галузь в системі соціально-економічного розвитку регіонів. Досить предметно з сучасних позицій розглядаються основні напрями розвитку на середньострокову перспективу господарського комплексу країни в цілому та галузей промисловості. Але недостатньо уваги приділено саме регіональному зрізу і, особливо, - питанням інтенсифікації діяльності підприємств деревообробної галузі шляхом застосування преференційного режиму, що важливо в умовах дефіциту інвестицій. Тому існує нагальна

необхідність усунути цей недолік, вирішити питання стимулювання діяльності комплексу галузей деревообробної промисловості на основі запровадження пільгових умов діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження пов'язане з напрямками науково-дослідних робіт НДЕІ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, зокрема з темою “Удосконалення методики проведення аналізу результатів функціонування СЕЗ і ТПП” (№ держреєстрації 0103V008150, 2003 р.). Особистий внесок автора полягає у розробці питань запровадження спеціального режиму діяльності підприємств окремих галузей економіки та методичного забезпечення визначення доцільності застосування преференцій. Проведене дослідження також пов'язане з тематикою Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України, зокрема - з темою “Проблеми формування збалансованого лісокористування в системі сталого розвитку економіки” (№ держреєстрації 0101V007869, 2003 р.). Автору належить обґрунтування розмірів лісових ресурсів на перспективний період та стимулювання розвитку деревообробної промисловості.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розробка теоретичних та методичних засад забезпечення регіонального розвитку через стимулювання діяльності деревообробних підприємств.

Для досягнення цієї мети було поставлено та вирішено наступні завдання:

- розкрито в теоретичному плані економічну сутність поняття “регіон” та “соціально-економічний розвиток регіону”;
- встановлені особливості та найважливіші фактори, що визначають перспективи розвитку деревообробної промисловості в регіоні;
- уточнено механізм застосування спеціальних режимів господарювання та проведено аналіз їх використання в різних галузях економіки;
- розроблено організаційно-економічний режим стимулювання діяльності підприємств деревообробної промисловості;
- опрацьовані методичні положення з визначення доцільності запровадження спеціального економічного режиму;
- здійснена фінансово-економічна оцінка наслідків запровадження спеціального економічного режиму.

Об'єктом дослідження обрано лісопромисловий комплекс регіону та його підприємства, а *предметом* - сукупність теоретичних, методичних і прикладних питань формування організаційно-економічного механізму стимулювання діяльності деревообробної промисловості регіону.

Методи дослідження. В якості методологічної основи дисертаційної роботи використані положення сучасної економічної теорії щодо розвитку галузей та регіонів, а також загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, у т.ч. системний підхід, методи порівняльного та статистичного аналізу, експертних оцінок, структурно-логічного моделювання. Зокрема, при оцінці рівня розвитку галузей промисловості застосовувались методи економіко-статистичного аналізу, при визначенні результатів запровадження спецрежимів - метод порівняння, експертних оцінок, при обґрунтуванні економіко-правового режиму – нормативний метод та метод моделювання.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукову новизну дисертаційного дослідження визначають наступні теоретико-методологічні та прикладні результати:

вперше одержано:

- методичні положення щодо визначення доцільності запровадження спеціального економічного режиму діяльності, що базуються на системі принципів комплексності, системності, альтернативності, адресності та ін. оцінки результатів на мікро- та мезорівні з застосуванням системи обов'язкових показників (розмір лісосічного фонду, обсяги продукції, інвестицій, експорту, кількості створених робочих місць), що включаються у проект або бізнес-план;

- організаційно-правовий режим діяльності підприємств деревообробної промисловості, який передбачає забезпечення сприятливих умов лісокористування, здійснення прискореної амортизації основних виробничих фондів, пільгове оподаткування реінвестованої частини прибутку, пільговий режим імпорту товарів, що ввозяться для забезпечення власного виробництва;

удосконалено:

- визначення поняття “регіон” як просторово-організаційна форма життєдіяльності населення (у вигляді області, району або іншим чином визначеної частини країни), крупна таксономічна одиниця виробничо-територіального устрою та прояву суспільного життя населення, яка характеризується цілісністю, комплексністю, спеціалізацією та наявністю системи управління;

- визначення сутності процесу соціально-економічного розвитку регіону, під яким пропонується розуміти просторову динаміку розширеного відтворення, що здійснюється під впливом властивих певній території умов економічного зростання і характеризується підвищенням доходів, ступеня задоволення потреб населення, покращанням якості його життя;

дістали подальший розвиток:

- систематизація передумов та чинників, які в сукупності забезпечують запуск механізму розвитку і розміщення, визначають можливості функціонування деревообробної промисловості;

- елементи механізму стимулювання розвитку територій та обґрунтуванні пріоритетних видів діяльності, які полягають у комплексному застосуванні сприятливого режиму в інвестиційній, амортизаційній зовнішньоекономічній політиці, лісокористуванні;

- практичні рекомендації щодо посилення ролі наукової складової при обґрунтуванні доцільності надання підприємствам деревообробної галузі статусу “пріоритетних” та запровадженні спеціального економічного режиму;

- методичні положення фінансово-економічної оцінки наслідків запровадження спеціального організаційно-економічного режиму на підприємствах, реалізація якого забезпечує стимулювання діяльності деревообробної промисловості.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони формують науково-методичну основу для стимулювання діяльності підприємств деревообробної промисловості з метою забезпечення регіонального розвитку та підйому депресивних територій. Враховуючи виявлені особливості формування преференційного режиму, можна активно впливати на розвиток базових галузей регіональної економіки.

Напрацювання теоретико-методологічного характеру щодо правових та організаційних засад запровадження спеціальних режимів для стимулювання розвитку окремих галузей та пріоритетних підприємств знайшли застосування при удосконаленні методики проведення аналізу результатів діяльності зональних формувань на замовлення Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України (довідка НДЕІ Мінекономіки України №17/356 від 12.10.2004).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота виконана особисто автором, а викладені в ній ідеї, теоретичні та методичні напрацювання належать безпосередньо автору.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Одержані в дисертаційній роботі наукові результати пройшли апробацію на наукових та науково-практичних конференціях, в тому числі – на міжнародній науково-практичній конференції “Соціально-трудова відносина та соціальна політика у сучасних економічних умовах” (м.Донецьк-Слов’янськ, 2002 р.), XIV Міжнародній науково-практичній конференції “Творча спадщина Йозефа Шумпетера та трансформація сучасної економіки України” (м.Чернівці, 2003р.).

Публікації. Результати наукового дослідження опубліковані у 7 роботах загальним обсягом 5,53 у.д.а., у т.ч. 6 - у фахових наукових виданнях. Особисто автору належить 2,4 у.д.а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів та загальних висновків по роботі, списку використаних джерел, що налічує 194 найменування та 23 додатки. Робота викладена на 254 стор., з яких 177 стор. займає основний текст, містить 54 стор. додатків, 5 ілюстрацій, 21 таблицю.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі “**Наукові основи розвитку продуктивних сил регіону та деревообробної промисловості**” розглянуті теоретичні засади соціально-економічного розвитку регіону. Визначальним фактором в умовах здійснення в Україні радикальної економічної реформи є забезпечення ефективного розвитку продуктивних сил на основі раціонального використання ресурсного потенціалу території. Під соціально-економічним розвитком регіону ми пропонуємо розуміти просторову динаміку розширеного відтворення, що здійснюється під впливом властивих певній території умов економічного зростання і визначається підвищенням доходів, ступенем задоволення потреб населення, покращанням якості його життя. У процесі соціально-економічного розвитку проявляються певні закономірності, обумовлені циклічністю. Поняття та особливості розвитку ототожнюються та залежать від етапу розвитку суспільства.

Територіальна система представляє собою регіон того чи іншого таксономічного рівня. У найбільш широкому розумінні “регіон” – це певна частина господарського комплексу країни, для якої характерні однакові географічні, природні умови, виробнича спеціалізація та економічне зростання.

Вирішуючи проблему розміщення продуктивних сил слід дослідити питання, пов'язані з дією основних чинників, характеристикою їх поточного стану та динаміки. Від зміни обставин або “умов” залежить розвиток продуктивних сил території. Чинниками розміщення продуктивних сил виступає сукупність передумов, необхідних для розміщення та розвитку будь-якого соціально-економічного об'єкту.

Економіка Чернівецької області є багатогалузевою та має аграрно-індустріальну спрямованість, а рівень розвитку можна охарактеризувати як нижчий від середнього по Україні. Одним з лідерів по виробництву валової доданої вартості в економіці регіону є лісопромисловий комплекс, харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів. Через недостатній розвиток економіки області, спричинений попереднім спадом та

структурною перебудовою, в поточному часі вкрай обмеженими виявляються можливості соціального захисту населення та забезпечення необхідних стандартів життя. Тому існує нагальна необхідність стимулювати, перш за все, розвиток галузей, які спираються на використання місцевих природних ресурсів, продукція яких користується попитом як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Однією з них є деревообробна промисловість, яка останнім часом скоротила обсяги випуску тих видів продукції, які задовольняли внутрішньообласні потреби, а також реалізувалися іншим регіонам і за кордон.

Враховуючи базові положення теорії комплексоутворення, деревообробну промисловість можна визначити як виробничо-економічну єдність галузей, що розвиваються у відповідності з законом суспільного поділу праці на основі комплексного використання деревини. Деревообробна промисловість забезпечує продуктами переробки деревини підприємства багатьох галузей і виробництв, а населення – товарами народного споживання. Але можливості розвитку деревообробної промисловості у визначальній мірі залежать від наявності і стану лісового фонду. Порівняння обсягів затвердженої розрахункової лісосіки з розмірами здійснюваних заготівель лісу в Чернівецькій області свідчить про наявні резерви та можливість інтенсифікації лісгосподарського виробництва. Розвиток деревообробної галузі в Чернівецькій області ми пов'язуємо зі збільшенням обсягів інвестицій, запровадженням нових технологій та освоєнням інноваційних видів продукції на технічно переозброєній виробничій базі.

Практика засвідчує, що дієвим заходом стимулювання надходжень інвестицій для посилення розвитку деревообробної промисловості може бути застосування спеціальних режимів господарювання. Це означає запровадження певної сукупності митних, податкових та фінансових преференцій, які на визначений час надаються суб'єктам господарювання з метою розширення інвестиційних ресурсів, підвищення зайнятості, стимулювання розвитку виробництва.

У другому розділі **“Аналіз практики застосування спеціального організаційно-економічного режиму діяльності”** розглянута сутність заходів, які визначені законами України про економічні експерименти. При їх реалізації знаходять досить широке застосування різноманітні економічні моделі, орієнтовані на стимулювання розвитку окремих галузей, регіонів і навіть країн. Застосування цих моделей дозволяє здійснювати суттєвий вплив та відповідним чином спрямовувати розвиток продуктивних сил. Визначальним моментом в організації подібних економічних моделей є формування особливого або спеціального режиму. Він полягає у наданні економічних, правових преференцій і переваг.

Прикладом такого підходу є експеримент, спрямований на стабілізацію роботи підприємств легкої та деревообробної промисловості, який було запроваджено у 2000 році на території Чернівецької області. Ключовим елементом реалізованої моделі став єдиний податок, який заміщує на період експерименту цілий ряд податків та зборів.

Проведений економічний експеримент на підприємствах деревообробної промисловості Чернівецької області засвідчує, що спеціальний режим сприяв зростанню обсягів товарної продукції (на 14,4%), експорту (в 1,6 рази), прибутку (майже у 5 разів), середньомісячної заробітної плати (на 55,9%). Одночасно мало місце скорочення суми податкових платежів (на 10,2%) і середньооблікової чисельності працюючих (на 29,5%). В цілому ж, результати економічного експерименту в деревообробній промисловості Чернівецької області не забезпечили досягнення найважливішої цілі щодо стимулювання виробництва шляхом задіяння спеціального режиму економічної діяльності (табл.1).

Таблиця 1

Показники виробничої діяльності підприємств деревообробної промисловості Чернівецької області в умовах економічного експерименту

№ п/п	Найменування показників	Періоди			Всього за 1999-2001 роки
		Рік перед експериментом	I рік експерименту	II рік експерименту	
		1999	2000	2001	
1	Обсяги товарної продукції у діючих цінах, тис.грн.	24923,5	32856,2	28502,5	х
	<i>Темпи росту, %</i>	х	131,83	86,75	114,36
2	Обсяги експорту, тис.грн.	1813,9	1704,4	2905,0	х
	<i>Темпи росту, %</i>	х	94,0	170,4	160,1
3	Прибуток, тис.грн.	1123,1	1672,4	5573,0	х
	<i>Темпи росту, %</i>	х	148,9	232,2	496,2
4	Сплата податків і зборів, тис.грн.	2532,2	1960,6	2274,5	х
	<i>Темпи росту, %</i>	х	74,4	116,0	89,8
5	Середньооблікова чисельність працівників, осіб	5028,0	4252,0	3546,0	х
	<i>Темпи росту, %</i>	х	84,6	83,4	70,5
6	Середньомісячна зарплата, грн.	76,7	106,6	119,6	х
	<i>Темпи росту, %</i>	х	139,0	112,2	155,9

Примітка. Складено автором за даними Міністерства промислової політики України та Чернівецької обласної державної адміністрації.

Узагальнюючи набутий досвід, можна зробити певні висновки щодо причин та факторів, які вплинули на результати експерименту. Перш за все, це вкрай обмежений дворічний термін дії спецрежиму. Управлінський персонал підприємств об'єктивно не мав змоги адаптуватися до нових умов і виявився нездатним реалізувати їх переваги. По-друге, преференційний режим надавався підприємствам без попереднього вивчення їх потенціалу та перспектив розвитку, стану матеріальної бази, інвестиційної привабливості тощо. По-третє, визначальним слід вважати факт високого рівня зносу основних фондів, оскільки виготовлення конкурентноспроможної продукції пов'язане з нагальною потребою в оновленні виробництва шляхом здійснення інновацій. Через недостатність останніх та відсутність дієвого контролю за ходом експерименту не вдалося запобігти “проїданню” зекономлених завдяки преференціям коштів.

Передбачалось, що введення єдиного податку створить умови для стабілізації деревообробного виробництва та його технічного переоснащення, але через недосконалість механізму моніторингу основний економічний важіль стимулювання виробництва не спрацював.

Проведений експеримент на деревообробних підприємствах Чернівецької області, хоча і не мав однозначно позитивних результатів, дозволив визначити шляхи його удосконалення та підтвердив можливість і необхідність застосування більш дієвих методів стимулювання розвитку економіки регіону. Слід наголосити, що експеримент було проведено не лише у Чернівецькій області, а і в ряді інших регіонів та галузей. Зокрема, спеціальний режим економічної діяльності застосовувався з метою сприяння розвитку гірничо-металургійного комплексу (ГМК) України. Посилена увага до ГМК обумовлена тим, що сьогодні він відіграє значну роль у національній економіці: питома вага продукції комплексу в обсягах ВВП України складає біля 25%, а у експорті товарів – майже 45%, забезпечуючи близько 47% усіх валютних надходжень держави.

Проведений нами аналіз результатів запровадження преференційного режиму на підприємствах ГМК у 1999 - 2002 рр. в основному підтвердила його ефективність. Об'єктивно оцінюючи ситуацію можна констатувати дієвість та ефективність застосування подібних механізмів для стимулювання розвитку конкретної галузі.

Третій розділ **“Обґрунтування організаційно-економічного механізму стимулювання розвитку деревообробної промисловості”** присвячений визначенню доцільності запровадження спеціального економічного режиму деревообробної промисловості як одного з пріоритетів

регіонального розвитку. Загальновідомо, що такий режим, як правило, застосовується у практиці підйому економіки депресивних регіонів.

З цих позицій доцільно розглянути стан та перспективи розвитку Путильського району Чернівецької області. В ньому виробляється 0,9% промислової, 2% – сільськогосподарської продукції та надається 0,3% послуг області. Регіон майже не бере участі у зовнішній торгівлі. Занадто напруженою залишається ситуація на ринку праці: тут має місце найвищий рівень зареєстрованого безробіття та навантаження на одне робоче місце. Проведений нами аналіз дозволяє констатувати належність Путильського району до категорії депресивних.

Одним з базових промислових підприємств району, що забезпечує використання місцевої сировини та трудових ресурсів, є Путильський ліскокомбінат. Його частка у сукупному промисловому виробництві району становила у 2002 р. 49,8%, тоді як низькими залишались показники оновлення основних фондів – 0,5%, фінансових результатів – 2%, середньої заробітної плати – 87% порівняно з середніми по Путильському району показниками.

Інвестиційний клімат та економічний режим, на наше переконання, не створюють необхідних передумов для розвитку промислового виробництва. Реальним виходом з ситуації, що склалась, є внесення коректив у поточну інвестиційну, амортизаційну політику, режим здійснення зовнішньоекономічної діяльності та порядок забезпечення лісовими ресурсами.

Враховуючи вищевикладене доцільно до Путильського та інших комплексних лісопереробних підприємств застосувати спеціальний економічний режим діяльності. Вказані вище підприємства повинні опрацювати та на практиці реалізувати проекти (бізнес-плани) свого розвитку, спрямовані на збільшення обсягів виробництва, його модернізацію чи реконструкцію, нарощування експортних поставок, створення нових робочих місць, підвищення рівня заробітної плати. Зі свого боку, місцева влада в особі обласної державної адміністрації бере на себе зобов'язання своєчасно та у повному обсязі виділяти підприємству лісосічний фонд. Разом з тим, пропонується запровадити норму, згідно з якою частина прибутку підприємства (але не більше 50% загального розміру), що спрямовується на розвиток власного виробництва, звільняється від сплати податку на прибуток. Для сприяння розвитку виробництва на новій технічній основі слід також звільняти на період реалізації інвестиційного проекту (але не більше, ніж на 5 років) від обкладення ввізним митом і ПДВ ввезення в Україну устаткування для потреб власного виробництва. Для прискорення процесів відновлення основних фондів має сенс збільшити з 10 до 20% граничний

рівень віднесення до валових витрат коштів, спрямованих на поліпшення основних фондів, і запровадити на термін 5-7 років 12% норму прискореної амортизації основних фондів.

Для забезпечення ефективного використання норм спеціального режиму нами розроблена організаційна схема визначення підприємства певної галузі “пріоритетним” та встановлення взаємних зобов’язань учасників експерименту (рис. 1).

Практика застосування в Україні спеціальних економічних режимів засвідчує необхідність розробки індивідуальних методик оптимізації економіко-організаційних механізмів здійснення підприємництва. Виходячи з досвіду здійснення експерименту на підприємствах ГМК, аерокосмічної галузі, в СЕЗ і ТПП, нами були опрацьовані спеціальні методичні підходи до оцінки перспектив запровадження спеціального економічного режиму для підприємств лісопромислового комплексу. При цьому передбачається обов’язкове врахування цілей як мікроекономічного, так і регіонального розвитку.

На першому етапі при прийнятті рішення щодо запровадження режиму основний акцент робиться на регіональному рівні. На другому - пропонується здійснювати комплекс техніко-економічних обґрунтувань для кожного конкретного підприємства. На третьому ми вважаємо за необхідне проводити моніторинг виконання зобов’язань, взятих підприємствами у контрактах з обласною державною адміністрацією, масштабно визначати та своєчасно коригувати показники ефективності, проводити порівняння прогнозних і фактичних показників.

Виходячи з того, що у загальних обсягах інвестицій в основний капітал майже 60% припадає сьогодні на власні кошти підприємств і організацій, розраховувати на отримання державних інвестицій при здійсненні заходів щодо інноваційного розвитку економіки Чернівецької області в цілому та, в тому числі - лісопромислового комплексу неможливо. Надзвичайно актуальним стає питання залучення інвестицій вітчизняних та іноземних інвесторів на основі використання спеціального режиму.

Прикладом таких дій можуть слугувати опрацьовані нами матеріали стосовно перспектив розвитку Путильського лісокомбінату. Розрахунки здійснювались по двох варіантах. Один з них передбачає, що підприємство буде забезпечено розрахунковою щорічною лісосікою на рівні 25 тис.куб.м протягом п’яти років. Залучення зовнішніх інвестицій складе 2,3 млн.грн., які будуть витрачені на поточні потреби виробництва та часткове оновлення основних фондів. Суттєвим є те, що зараз підприємство об’єктивно непривабливе для зовнішніх інвесторів, а застарілий асортимент продукції не



Рис. 1 Організаційна схема визнання підприємства в якості “пріоритетного” з метою розповсюдження спеціального економічного режиму

дозволяє претендувати на суттєве розширення ринків збуту в разі збільшення обсягів виробництва.

Власні ресурси підприємства обмежуються прибутком та амортизаційними відрахуваннями, що в сумі не перевищують 180 тис.грн. і майже у 13 разів є меншими від заявленої потреби проекту розвитку підприємства. При його здійсненні, як показують розрахунки, матимуть місце збитки у розмірі 134 тис.грн., а рентабельність виробництва за 5 років знизиться з 8,2 до 1,3%. На нашу думку, прийнятним варіантом розвитку підприємства може бути лише такий, що суттєво покращить асортиментний ряд продукції та фінансово-економічні показники Путильського лісокомбінату. Виходячи з характеру виробництва більшості підприємств лісопромислового комплексу, галузевого ринку готової продукції та можливостей імпортозаміщення, пропонується організувати виробництво високоякісних столярних виробів для потреб внутрішнього і зовнішнього ринків на основі застосування новітніх ресурсозберігаючих технологій деревообробки (табл. 2).

Таблиця 2

Фінансові результати діяльності підприємства
за умов запровадження спеціального режиму

Показник	Одиниця виміру	Роки реалізації проекту					Всього
		1-й	2-й	3-й	4-й	5-й	
Обсяги реалізації продукції, робіт, послуг, усього	тис.грн.	29136,4	37647	37647	37647	37647	179724,4
у т.ч. на зовнішньому ринку	тис.грн.	2331	3388	3765	4518	5647	19649
Обсяг випуску продукції, яку пропонується освоїти, усього	тис.грн.	23309,1	30117,6	30117,6	30117,6	30117,6	143779,5
Ступінь комплексності переробки деревини	%	90	96	96	96	96	95
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, яку пропонується освоїти	тис.грн.	23309,1	30117,6	30117,6	30117,6	30117,6	143779,5
Валовий прибуток (-збиток)	тис.грн.	1116,6	2403,2	2386,6	2517,6	2596,1	11020,2
Реінвестування прибутку	тис.грн.	335,0	721,0	716,0	755,3	778,8	3306,1
Оподатковуваний прибуток	тис.грн.	781,6	1682,3	1670,6	1762,3	1817,3	7714,1
Податок на прибуток	тис.грн.	195,4	420,6	417,7	440,6	454,3	1928,5
Чистий прибуток (-збиток)	тис.грн.	586,2	1261,7	1253,0	1321,7	1363,0	5785,6
Чистий прибуток (-збиток) (включаючи реінвестиції)	тис.грн.	921,2	1982,7	1969	2077	2141,8	9091,7
Нарахування до сплати у бюджет податків і зборів	тис.грн.	6071,8	8045,3	8049,1	8082,2	8110,5	38358,8
Збори до державних цільових фондів	тис.грн.	142,9	277,1	296,6	326,2	368,6	1411,4
Сума наданих пільг	тис.грн.	524,3	180,2	179	188,8	194,7	1267,1
Сальдо податкових пільг та платежів	тис.грн.	5690,4	8142,2	8166,6	8219,6	8284,4	37091,7

Розроблений нами бізнес-план та проведені розрахунки засвідчують, що в разі реалізації іншого, альтернативного варіанту розвитку, який передбачає використання спеціального режиму, протягом перших 5 років виконання проекту буде забезпечено отримання прибутку у розмірі 11 млн.грн., сплачено до бюджету додатково 38,4 млн.грн. податків, матиме місце стабільний розвиток виробництва, буде створено 110 нових робочих місць, а середньомісячна заробітна плата працівників зросте у 1,7 рази.

Застосування стимулюючого податкового та амортизаційного режиму дозволить не лише реалізувати запропонований напрямок розвитку підприємства, а накопичити необхідні ресурси для подальшого його розширення. Порівняння оподаткованого прибутку, прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства та обсягу реінвестицій за умов запровадження спецрежиму та збереження загальних умов підтверджує можливість накопичення майже 3,3 млн.грн., які можуть бути спрямовані у матеріально-технічний розвиток підприємства.

Таким чином, проведені нами розрахунки свідчать про об'єктивне зміцнення позицій базового підприємства регіону - Путильського ліскокомбінату, що стане основою для залучення у подальшому необхідних фінансових ресурсів розвитку у формі власних, прямих інвестицій (внутрішніх, зовнішніх), кредитів, коштів громадян і дозволить упевнено розвивати виробничу сферу.

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота спрямована на вирішення надзвичайно важливої проблеми розвитку продуктивних сил регіону на основі стимулювання діяльності деревообробної промисловості. Це визначило необхідність, вивчення передумов та факторів діяльності галузей деревообробної галузі, дослідження теоретичних і методичних засад формування організаційно-економічного механізму функціонування, а також розробити шляхи запровадження його на підприємствах. Проведене дослідження дає можливість зробити наступні висновки і пропозиції.

1. Соціально-економічний розвиток має багатомірний характер, що проявляється через глибинні зміни у технічній, економічній, соціальній, політичній сферах, впливаючи на фактори виробництва - капітал, природні ресурси, працю. Це обумовлює безпосередню залежність соціально-економічного розвитку та формування нових суспільних форм, інновацій, зовнішніх і внутрішніх взаємозв'язків суб'єктів господарювання. Тому під соціально-економічним розвитком регіону слід розуміти просторову динаміку розширеного відтворення, що здійснюється під впливом властивих певній території умов економічного зростання і визначається підвищенням

доходів, ступеня задоволення потреб населення, покращанням якості його життя.

2. Процеси виробництва, розподілу, перерозподілу, обміну та споживання здійснюються на певній території району, в “регіоні” того чи іншого таксономічного рівня. Територія “регіону” може співпадати з межами району, але в регіоні може об’єднуватись декілька районів. Регіон включає ряд підсистем (системоутворюючу базу, обслуговуючий комплекс, інфраструктуру, населення), тому можна стверджувати, що “регіон” - просторово-організаційна форма життєдіяльності населення, крупна таксономічна одиниця виробничо-територіального устрою та форма суспільного життя населення, яка характеризується цілісністю, комплексністю, спеціалізацією та наявністю системи управління.

3. Виходячи з розуміння змісту “умови” як обставини, “передумова” уособлює в собі можливість виникнення або розвитку певного явища. Враховуючи, що поняття “передумови” більш широке за змістом, “чинниками” розміщення продуктивних сил слід вважати сукупність “передумов”, необхідних для розміщення та розвитку будь-якого соціально-економічного об’єкту. Чинники, а отже і “передумови” (загальноекономічні та галузеві), сприяють запуску механізму розвитку та розміщення, що регулює їх кількісні та якісні характеристики.

4. Проведений аналіз чинників розвитку деревообробної промисловості Чернівецької області засвідчує, що лісосировинний потенціал характеризується значними обсягами запасів стовбурової деревини лісоутворюючих порід. Проте, діючий організаційний механізм його розподілу та вилучення призвів до формування проблемної ситуації з освоєння обсягів лісосічного фонду. Адже рівень використання річного розрахункового обсягу складає 73,1%, тоді як деревообробні підприємства вдвічі і більше знизили випуск продукції через нестачу сировини. Існує нагальна необхідність запровадження нової стратегії лісокористування: відокремлення вирощування та догляду за лісом від його заготівлі та споживання. Надзвичайно актуальним є надання статусу ресурсу державного значення для деревини, отриманої від рубок головного користування. Це дозволить значно підвищити таксову оцінку такої деревини і запровадити необхідні елементи ринкових взаємовідносин у питаннях лісокористування.

5. Суттєві зрушення у розвитку галузей деревообробки у найкоротші строки можливі лише за умови активного залучення додаткових інвестицій. Практика засвідчує, що реальним шляхом для цього є застосування спеціальних режимів господарювання, тобто запровадження певної сукупності податкових, митних, фінансових та інших переваг, що регулюються особливими нормативно-правовими актами. Хоча в даний час

існує концептуальна і організаційна ідентичність вимог щодо характеру формування пільг, стимулів та умов, але відсутня загальноприйнята методологія визначення можливості та доцільності їх застосування. У сучасній практиці для сприяння розвитку продуктивних сил використовуються різноманітні економічні моделі, пристосовані до специфіки поточної ситуації, мотиваційних важелів, завдань тощо. Їх застосування дозволяє здійснювати суттєвий вплив та відповідним чином спрямовувати розвиток окремих галузей та регіонів, які виявились “відстаючими” або мають ознаки депресії.

6. У відповідності з набутим у попередні роки вітчизняним досвідом була започаткована ідея та законодавчо визначені умови проведення економічного експерименту у деревообробній промисловості Чернівецької області, який базувався на широкому застосуванні пільгового податкового режиму для діючих суб’єктів господарювання з метою стабілізації, технічного переоснащення, активного відродження виробництва і розвитку галузі. Результати діяльності підприємств, не можна охарактеризувати однозначно: поряд із зростанням товарної продукції, обсягів продажу, експорту і прибутку, відбулось скорочення розмірів податкових надходжень і зборів на тлі стабілізації єдиного податку. При здійсненні економічного експерименту у деревообробній промисловості Чернівецької області не знайшла практичного втілення найважливіша ціль – стимулювання виробництва шляхом встановлення пільгового режиму виробничої діяльності.

7. Активний розвиток господарства України в останні роки характеризуються не лише позитивними наслідками (підвищення середньої заробітної плати, рівня життя населення тощо), але і збільшенням кількості депресивних міст та селищ. Особливо важке положення склалось у невеликих містах, які у більшості випадків є монопрофільними. Призупинення діяльності одного-двох об’єктів на їх території залишає без роботи більшість населення, що ускладнює соціально-економічну ситуацію. Характерним прикладом у цьому відношенні можна вважати ситуацію, що склалася у Путильському районі Чернівецької області. Путильський лісокомбінат є одним із містоутворюючих промислових підприємств району, але не має реальних стимулів для розвитку, хоча деревообробна галузь, до якої належить це підприємство, входить до числа пріоритетних.

8. Оскільки діючий інвестиційний клімат та економічний режим на території Путильського району не створюють необхідних передумов для розвитку лісокомбінату і деревообробної галузі в цілому, було обгрунтовано необхідність удосконалення організаційно-правового режиму діяльності підприємств деревообробної промисловості, який передбачає забезпечення

сприятливих умов лісокористування, прискорену амортизацію основних виробничих фондів, пільгове оподаткування реінвестованої частини прибутку, пільговий режим імпорту товарів, що ввозяться для забезпечення власного виробництва. Зважене коригування названих елементів режиму призведе до активізації підприємницької діяльності, розширення виробництва і сфери зайнятості та у підсумку дозволить замінити фіскальні орієнтири на соціально-економічні.

9. Практика застосування різного роду спеціальних економічних режимів довела необхідність розробки індивідуальних методик оптимізації економіко-організаційних механізмів діяльності суб'єктів підприємництва, систем статистичної звітності та моніторингу. Розроблені методичні положення щодо визначення доцільності запровадження спеціального режиму діяльності, які передбачають використання базових принципів оцінки результатів на мікро- та мезорівні з застосуванням системи обов'язкових показників, що включаються у проект або бізнес-план, у т.ч. цільової спрямованості, комплексності, альтернативності, обґрунтованості, економічної ефективності та ін. На цих засадах у дисертації опрацьовано альтернативні варіанти розвитку лісопромислового виробництва та розраховано комплекс показників ефективності, які підтверджують наявність необхідних передумов та соціально-економічну доцільність стимулювання регіонального розвитку за допомогою спеціальних режимів.

10. Суть опрацьованого для Путильського лісокомбінату режиму полягає в цілеспрямованому застосуванні економічного, податкового та організаційного важелів для забезпечення інвестиційного, виробничого розвитку та збільшення бюджетної віддачі базового регіоноутворюючого підприємства. При цьому передбачено, що для отримання визначеного набору пільг підприємство має увійти до складу "пріоритетних". Для цього йому необхідно розробити, узгодити та здійснювати реалізацію проекту (або бізнес-плану), спрямованого на нарощування обсягів виробництва, технічне переоснащення та реконструкцію підприємства, підвищення зайнятості і доходів населення, забезпечення комплексності переробки сировини.

13. Обґрунтовані нами наукові підходи дозволили опрацювати оригінальну методику оцінки наслідків запровадження організаційно-економічного режиму діяльності підприємств деревообробної промисловості. Застосування методики щодо оцінки варіантів розвитку Путильського лісокомбінату дозволило встановити наступне. У разі діяльності підприємства по другому варіанту з організацією виробництва за безвідходною технологією буде забезпечено за п'ятирічний період 11 млн.грн. прибутку, 38,4 млн.грн. податкових надходжень, створено 110 нових робочих місць та перманентне зростання середньомісячної

заробітної плати працівників. Сформуються надійні підстави для повного матеріально-технічного оновлення виробництва, збільшення випуску продукції та розширення асортименту.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ *монографії*

1. Прогноз розвитку і розміщення продуктивних сил України до 2015 року // Лісові ресурси/ Я.В.Коваль, В.С.Бондар, І.Я.Антоненко, І.М.Лицур, П.М.Івонча – всього 8 співавторів. - С.114-119, в т.ч. автору належать розрахунки та обґрунтування розмірів лісокористування по Чернівецькій області// Промисловий комплекс/ Н.В.Тарасова, В.О.Богданова, П.М.Івонча – всього 20 авторів. - 125-166, в т.ч. автором розроблені пропозиції щодо стимулювання розвитку деревообробної промисловості. - К.: РВПС України НАН України, 2004.

статті у наукових фахових виданнях

2. Івонча П.М. Економічні механізми стимулювання розвитку галузі// Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. пр. – Вип.18/ Наук.ред. І.К.Бондар. – К., 2002. – С.81-84.
3. Івонча П.М. Стимулювання виробництва преференційним режимом// Науковий вісник Чернівецького університету: Зб. наук. пр. – Вип. 141-142. Економіка. – Чернівці: Рута, 2002. – С.60-63.
4. Івонча П.М. Підсумки економічного експерименту у деревообробній промисловості// Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. пр. – Вип. 4 / Наук. ред. І.К.Бондар. – К., 2003. – С.65-69.
5. Івонча П.М. Стимулювання розвитку деревообробної промисловості шляхом запровадження преференційного режиму// Социально-экономические аспекты промышленной политики. Социальная политика и человеческое развитие: Сб. науч. тр. – Т.2 /НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти; Редкол.: Амоша А.И. – Донецк, 2003. – С.181-484.
6. Івонча П.М. Визначення передумов розвитку деревообробної промисловості// Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. пр. –Вип.7 (38)/Наук.ред. І.К.Бондар. – К., 2004. –С. 86-89

тези доповідей на науково-практичних конференціях

7. Івонча П.М. Фактори та особливості розвитку деревообробної промисловості Чернівецької області// Творча спадщина Шумпетера та трансформація сучасної економіки України: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Чернівці, 23 квітня 2003 року. – Чернівці: Рута, 2003. – С.282-286.

АНОТАЦІЯ

Ивонча П.М. Організаційно-економічний механізм стимулювання діяльності деревообробної промисловості регіону. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.10.01 - розміщення продуктивних сил і регіональна економіка. - Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Київ, 2004.

Дисертація присвячена розробці теоретичних, методичних і практичних основ стимулювання діяльності деревообробних підприємств. В роботі розкрита економічна сутність регіону та його соціально-економічного розвитку. Встановлені особливості та найважливіші фактори, що визначають можливості розвитку деревообробної промисловості в регіоні. Уточнено понятійний апарат стосовно розуміння спеціальних режимів господарювання та проведено аналіз їх застосування в різних галузях економіки. Розроблено спеціальний організаційно-економічний режим діяльності деревообробних підприємств. Опрацьовані методичні положення з визначення доцільності запровадження спеціального економічного режиму та здійснена фінансово-економічна оцінка наслідків його практичного запровадження для підприємств лісопромислового комплексу Чернівецької області.

Ключові слова: *регіон, фактори, спеціальний економічний режим господарювання, деревообробна промисловість.*

АННОТАЦИЯ

Ивонча П.М. Организационно-экономический механизм стимулирования деятельности деревообрабатывающей промышленности региона. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.10.01 - размещение производительных сил и региональная экономика. - Научно-исследовательский экономический институт Министерства экономики и по вопросам европейской интеграции Украины, Киев, 2004.

Диссертация посвящена разработке теоретических, методических и практических основ стимулирования деятельности деревообрабатывающих предприятий. Рассмотрены важнейшие особенности и факторы социально-экономического развития региона, - пространственной динамики расширенного воспроизводства, осуществляемого под воздействием свойственных определенной территории условий экономического роста и проявляющейся в повышении доходов, степени удовлетворения потребностей населения, качества жизни.

Установлено, что экономика Черновицкой области является многоотраслевой, аграрно-индустриальной, требующей усиления акцентов на развитии отраслей, максимально использующих местные природные ресурсы (прежде всего – возобновляемые). Из-за недостаточного развития промышленности и, в частности, лесопромышленного комплекса, ограниченными остаются возможности роста хозяйства области, который в свою очередь, невозможен без привлечения инвестиций в модернизацию производства.

Как показал анализ существующей практики, действенным средством стимулирования инвестиционных вложений может быть применение специальных режимов хозяйствования, которые представляют собой совокупность таможенных, налоговых, финансовых преференций. Использование специального режима экономической деятельности в горно-металлургическом комплексе Украины в основном подтверждает его действенность и эффективность. Менее удачные результаты были получены при проведении эксперимента на деревообрабатывающих предприятиях Черновицкой области. Однако именно отечественный опыт экономических экспериментов позволил определить пути совершенствования механизмов стимулирования.

Установлено, что на современном этапе развития для комплексных лесоперерабатывающих предприятий целесообразно ввести специальный экономический режим деятельности, который будет вступать в силу только в отношении согласованных проектов (бизнес-планов), ориентированных на развитие занятости, повышение технического и технологического уровней производства, расширение ассортимента выпускаемой продукции. Подготовлены методические положения по оценке перспектив использования на отдельных деревообрабатывающих предприятиях специального экономического режима, включающего создание благоприятных условий лесопользования, ускоренную амортизацию, льготное налогообложение реинвестированной части прибыли, льготный режим импорта товаров, необходимых для собственного производства. Сделан прогноз основных показателей реализации инвестиционного проекта развития на Путильськом лесокOMBинате в условиях специального режима, который подтверждает экономическую целесообразность использования спецрежима с позиций критериев эффективности на мезо- и микроуровне.

Ключевые слова: *регион, факторы, специальный экономический режим хозяйствования, деревообрабатывающая промышленность.*

ANNOTATION

Ivoncha P.M. The organization-economic mechanism of stimulation of activity of a wood-working industry of region. - Manuscript.

Thesis on competition of a scientific degree of the candidate of economic sciences on a speciality 08.10.01 – accommodation of productive forces and regional economics. - Research economic institute of the Ministry of economy and of the European integration of Ukraine, Kiev, 2004.

The thesis is dedicated to mining of the theoretical, methodical and practical bases of inducing of activity of wood-working enterprises. In activity the economic essence of locale and its social and economic development is uncovered. The major features and factors of social and economic development of locale are considered.

The definitions of special modes of managing are updated, the analysis of their application in miscellaneous branches of economics is made. The special organization-economic mode of activity of wood-working enterprises is developed. The methodical recommendations by definition of expediency of introduction of a special economic mode are prepared and the financial and economic estimation of its operational use for enterprises of a timber industry complex of Chernovtsy region is carried out.

Keywords: *locale, factors special economic mode of managing, wood-working industry.*